

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ У ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

КАЗАНЧУК Ірина Дмитрівна - кандидат юридичних наук, професор, член-кореспондент Академії Адміністративно-правових наук, доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1, (Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4269-2749>

УДК: 351:65.012.8

DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.1.5>

У статті досліджено сучасний стан адміністративно-правового регулювання взаємодії підрозділів Державного Бюро розслідувань України з іншими органами державної влади та громадськістю у сфері виконання правоохоронної функції держави. Спираючись на норми національного законодавства та аналіз теоретичних поглядів, визначено поняття «взаємодії», її видів у діяльності Державного Бюро розслідувань.

Беручи до уваги коло повноважень ДБР та завдання, покладені на бюро, а також положення Стратегічної програми діяльності Державного бюро розслідувань на 2022-2026 роки, виокремлено основні напрями їх взаємодії з іншими державними органами і громадськими інституціями. До таких видів взаємодії слід відносити: 1) обмін оперативною інформацією, її передача за компетентністю до інших державних структур; 2) укладання з окремими державними органами угод (меморандумів) про співпрацю і обмін інформацією; 3) інформаційно-аналітична взаємодія; 4) співпраця у сфері запобігання та протидії корупції, легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, посилення контролю за використанням коштів Державного бюджету України; 5) взаємодія з виявлення фактів катування та жорстокого поводження з людьми; 6) організація превентивних заходів із недопущення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності

ДБР. Проаналізовано реалізацію кожного із вказаних форм взаємодії ДБР України.

Зроблено висновок про необхідність на законодавчому рівні закріплення поняття форм, видів та меж взаємодії ДБР з іншими державними органами і громадськістю з метою покращення діяльності ДБР у правоохоронній сфері.

Ключові слова: Державне бюро розслідувань України, правове регулювання, взаємодія, форми, правоохоронна діяльність, державні органи, організація, громадськість.

Постановка проблеми

Унаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України та введення на всій території держави правового режиму воєнного стану були внесені певні доповнення до чинного законодавства України, яким врегульовано організацію та діяльність правоохоронних органів. Не минули ці зміни і Державне бюро розслідувань України (надалі – ДБР України), повноваження яких зазнали певних коректив, змінилися і пріоритетні напрями роботи їх підрозділів. Збройна агресія РФ призвела до серйозних людських та економічних втрат для України. Такий стан справ вимагає від ДБР вжиття відповідних заходів для забезпечення національної безпеки та правопорядку в країні і особливо на території,

що знаходились тривалий час під тимчасовою окупацією ворога, прилягання лінії фронту. Пріоритетності набуває і такий напрямок діяльності ДБР, як розслідування військових злочинів збройними формуваннями країни агресора.

З огляду на це, основними пріоритетами територіальних підрозділів ДБР України стають проведення стабілізаційних заходів, спрямованих на усунення загрози небезпеки територіальній цілісності країни, встановлення осіб, що вчинили державну зраду та здійснювали колабораційну діяльність [1, с. 2-3]. Втім, задля ефективної діяльності, спрямованої на запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, ДБР повинно постійно взаємодіяти в рамках своїх повноважень з іншими державними органами та громадськими інституціями, постійно розвиваючи нові форми співпраці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням правових аспектів взаємодії і координації дій правоохоронних органів займалися у своїх працях такі вчені, як Ю.Г. Барабаш, С.М. Гусаров, А.А. Єлісєєва, О.Р. Звоненко, О.В. Ільченко, В.В. Комашко, О.В. Курганський, М.С. Моїсєєв, О.Ю. Салманова, Ю.С. Шемчушенко та інші. Втім, в умовах процесу перманентного реформування системи правоохоронних органів України питання визначення особливостей взаємодії Державного бюро розслідування з іншими державними органами та громадськістю, на жаль, досліджені фрагментарно, а тому набувають особливої актуальності в умовах сьогодення.

Метою статті є дослідження адміністративно-правових засад та видів взаємодії Державного Бюро розслідування України з органами державної влади і громадськості, а також окреслення перспектив розвитку форм такої взаємодії за важливими напрямками реалізації державної політики в правоохоронній сфері в умовах дії в Україні режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу

Відповідно до Закону України «Про Державне бюро розслідувань» ДБР як державний правоохоронний орган у межах своєї компетенції вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, вчинених: високопосадовцями, народними депутатами України, суддями, працівниками правоохоронних органів та військослужбовцями (які вчинили військові злочини) [2]. У цьому напрямку саме комунікація та взаємодія – є важливими функціями для ефективного функціонування системи органів ДБР, оперативного та якісного вирішення поставлених перед ними завдань, виконання повноважень, окреслених вказаним Законом.

За етимологічним походженням поняття «взаємодія» у словниках української мови визначається як «співпраця, співдіяння»; «взаємодіяти – перебувати у зв'язку, взаємно проявляти дію або погоджено взаємно діяти, бути у взаємодії» [3, с. 346]. Як зазначають провідні науковці-адміністративісти (В.В. Галуцько, С.М. Гусаров, А.Т. Комзюк) одним із важливих засобів адміністративно-правового регулювання відносин між суб'єктами правоохоронної діяльності є взаємодія, узгодження, координація, угода [4, с. 87]. Науковці зазначають, що всі адміністративні послуги, які надаються суб'єктами публічної адміністрації, передбачають не односторонній вплив уповноваженого суб'єкта на підпорядкований об'єкт, а їхню двосторонню взаємодію [5, с. 15].

Слід зазначити, що критерії оцінювання правоохоронної діяльності ДБР забезпечуються за рахунок стану зовнішньої та внутрішньої комунікації ДБР. Так, внутрішня комунікація передбачає систематичні зв'язки (взаємодію по вертикалі) та постійний зворотний зв'язок між центральним апаратом ДБР і територіальними управліннями ДБР. Така взаємодія реалізується у формах забезпечення оперативного обміну інформацією, дієвого двостороннього діалогу, надання консультативної, практичної і методичної допомоги. У свою чергу, зовнішня комунікація ДБР з відомствами та установами державної влади й управління, ор-

ганами місцевого самоврядування, засобами масової інформації (далі – ЗМІ), інституціями громадянського суспільства, фізичними та юридичними особами здійснюється самотійно (тобто носить форми прямої комунікації, у межах наданих ДБР повноважень) або відбувається через центральний апарат ДБР у випадках, передбачених Законом.

Отже, у рамках зовнішньої комунікації відповідно до ст. 22 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» ДБР взаємодіє з органами прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Бюро економічної безпеки України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. з метою забезпечення такої взаємодії Державного бюро розслідувань у штатних розписах центральних апаратів зазначених органів передбачаються посади осіб, до функціональних обов'язків яких належить здійснення взаємодії з Державним бюро розслідувань [2]. Вказаним законом визначено, що до принципів діяльності ДБР, а отже, і організації їх взаємодії з іншими суб'єктами, віднесено верховенство права, законність, справедливість, неупередженість, незалежність і персональна відповідальність кожного працівника Державного бюро розслідувань, відкритість та прозорість у їх діяльності.

З метою забезпечення відкритості та прозорості діяльності ДБР повинно своєчасно та повною мірою інформувати суспільство про свою діяльність, а також звітувати про її результати в порядку, визначеному законодавством. Між тим, комунікація ДБР з громадянським суспільством повинна відбуватися у таких напрямках та формах:

- постійне висвітлення діяльності ДБР на офіційному веб-сайті, сторінках у соціальних мережах за допомогою заяв, коментарів, роз'яснень, відео- та фотоматеріалів тощо;
- надання інформації, розпорядником якої є ДБР, згідно із Законом України «Про доступ до публічної інформації»;

- комунікація керівництва територіальних управлінь ДБР зі ЗМІ за допомогою надання коментарів або інтерв'ю, участі у брифінгах, прес-конференціях тощо;

- організація здійснення розгляду запитів на публічну інформацію та надання відповідей відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»;

- забезпечення функціонування спеціальної телефонної лінії, електронної пошти ДБР для отримання повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення, підслідні ДБР, а також тих, що готуються.

Враховуючи виклики сучасності, реалізуючи завдання і прагнення суспільства на панування Закону і справедливості в країні, а також виконуючи Стратегічну програму діяльності ДБР на 2022-2026 роки, можна окреслити пріоритетні напрямки діяльності ДБР у правоохоронній сфері [6].

По-перше, дії слідчих та оперативних підрозділів ДБР повинні бути спрямовані на організацію системної та комплексної роботи щодо захисту прав і свобод людини і громадянина, суспільства і держави, основ національної безпеки, викриття злочинів у військовій сфері, протидії організованій злочинності, яка функціонує під прикриттям або за сприяння чи безпосередньо за участю осіб, підслідних ДБР, під час використання бюджетних коштів, спрямованих на підтримання обороноздатності та відновлення держави, протидія катуванням та іншим проявам неналежного ставлення до громадян, під час виконання своїх повноважень, працівниками правоохоронних органів.

По-друге, підвищений суспільний інтерес на викриття протиправних схем та розслідування корупційних злочинів за участі службових осіб органів державної влади, правоохоронних та контролюючих органів обумовлює необхідність у спрямуванні діяльності ДБР на забезпечення невідворотності покарання осіб, підслідних ДБР, у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень. Наприклад, у 2024 році викриття корупційних схем за участі службових осіб державних органів, зловживання владою чи службовими становищем, документування фактів отримання неправомірної вигоди

визнано одним із пріоритетних завдань ТУ ДБР у м. Києві [6, с. 7].

Крім того, важливим аспектом воєнного конфлікту є збереження економічного потенціалу держави і створення сприятливих умов для продовження господарської діяльності, особливо тієї, яка сприяє зміцненню обороноздатності держави. Враховуючи це, згідно зі Стратегічною програмою діяльності ДБР на 2022-2026 у рамках взаємодії працівників підрозділів ДБР з іншими державними органами та громадськістю в умовах воєнного стану всі зусилля взаємодіючих суб'єктів необхідно спрямувати на:

– системну та комплексну роботу щодо попередження, протидії та розслідування злочинів проти основ національної безпеки, забезпечення правопорядку у військовій сфері;

- вжиття заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості у порядку та в межах компетенції, визначених законодавством;

- проведення спільних із підрозділами Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, МВС України, Служби безпеки України, інших правоохоронних та силових органів стабілізаційних заходів на деокупованих територіях, що обумовлено необхідністю відновлення стабільного функціонування державних органів управління, органів правопорядку, з метою забезпечення належного рівня життєдіяльності населення у звільнених регіонах;

- спільне з командуванням військових частин та з'єднань забезпечення і підтримання режиму законності, збереження військового майна і засобів ураження, а також оперативного реагування, в рамках чинного кримінального і кримінального процесуального законодавства, на прояви непокори та невиконання наказів старших офіцерів;

- запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, вчинених представниками територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а також службовими особами військово-лікарських комісій;

- запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування кримінальних

правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів у сфері службової діяльності, зокрема корупційних, а також тих, які стосуються виконання рішень Європейського суду з прав людини [7];

- запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у сфері охорони лісових ресурсів, а також правопорушень, пов'язаних із незаконним переміщенням товарів через державний кордон, зловживанням на митниці та в податкових органах.

Таким чином, взявши до уваги коло повноважень ДБР та завдання, покладені на бюро, а також спираючись на нормативно-правові акти, які регламентують діяльність ДБР та їх взаємодію з іншими органами державної влади і громадськістю, можна виокремити наступні основні напрямки та форми взаємодії ДБР з іншими суб'єктами в правоохоронній сфері, як:

1) запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності ДБР, а також вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження. Взаємодія за цим напрямом ДБР здійснюється насамперед з прокуратурою України, Національним антикорупційним бюро України, Службою безпеки України, Національною поліцією України [8, с. 154];

2) обмін оперативною інформацією між Державним бюро розслідувань та Національним антикорупційним бюро України, органами Національної поліції, Службою безпеки України, Бюро економічної безпеки України, щодо спільних заходів та з іншими державними органами, які відповідно до закону здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

3) передача оперативної інформації ДБР іншим державним органам, що дозволяється тільки за письмовим розпорядженням начальника відповідного підрозділу Державного бюро розслідувань;

4) той факт, що Державне бюро розслідувань взаємодіє з Національним банком України, Фондом державного майна України, Антимонопольним комітетом України, органами Державної прикордонної служ-

би та іншими державними органами, відповідно, ДБР може укласти з окремими державними органами угоди (меморандуми) про співпрацю та обмін інформацією. У цьому напрямку взаємодії Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, орган державного фінансового контролю в Україні, а також інші державні органи, що здійснюють державний контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами законодавства України, з метою запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним до підслідності Державного бюро розслідувань, зобов'язані: а) під час здійснення в межах своєї компетенції контрольних функцій з'ясувати дії фізичних та юридичних осіб, що можуть свідчити про відповідні кримінальні правопорушення або створювати умови для їх вчинення; б) передавати Державному бюро розслідувань одержані під час здійснення контрольних функцій та аналізу інформації, що надходить, відомості, що можуть свідчити про кримінальні правопорушення або використовуватися для запобігання, виявлення, припинення і розслідування кримінальних правопорушень;

5) вироблення заходів щодо виконання завдань кримінального судочинства, мінімізації корупційних ризиків у діяльності кожного відомства, розшуку осіб, які ухиляються від слідства, повернення активів, здобутих злочинним шляхом, захисту співробітників правоохоронних органів та учасників кримінального провадження тощо;

6) інформаційно-аналітична взаємодія, проведення спільних досліджень та підготовка спільних нормативно-правових актів для ефективної взаємодії;

7) взаємодія з виявлення фактів катування та жорстокого поводження з людьми, а також співпраця у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та посилення контролю за використанням коштів Державного бюджету України;

8) організації та проведення спільних превентивних заходів з протидії корупції та інших кримінальних правопорушень, що належать до підслідності Державного бюро

розслідувань. Цей напрям реалізується шляхом обміну інформацією про осіб, притягнутих до відповідальності за кримінальні правопорушення, віднесені до підслідності ДБР [9, с. 111];

9) обмін інформацією та провідним досвідом у рамках міжнародного співробітництва, організації міжнародного стажування, проведення тренінгів та навчання працівників Бюро. Цей напрямок забезпечується в результаті співпраці ДБР з поліцейськими та іншими відповідними органами іноземних держав відповідно до законів та міжнародних договорів України. Така співпраця передбачає розробку проєктів міжнародних договорів, проведення наукової експертизи нормативно-правових актів із залученням фахівців ДБР та інших структур, фахівців міжнародних організацій. На сьогодні це особливо актуально, оскільки ДБР має діяти на основі європейських норм і стандартів, спираючись на світові практики розслідувань [10, с. 416].

Висновки

Підсумовуючи дослідження напрямів взаємодії Державного бюро розслідувань з державними органами і громадськими інституціями, на нашу думку, необхідно на законодавчому рівні закріпити поняття форм, види та межі взаємодії ДБР із зазначеними суб'єктами в ефективному забезпеченні правоохоронної функції держави. Також у зв'язку з відсутністю єдиного нормативно-правового акту з питань регламентації взаємодії ДБР з іншими державними органами необхідно розробити окремий відомчий нормативний акт з організації та здійснення взаємодії ДБР з державними органами, іншими організаціями і громадськістю, що позитивно буде сприяти підвищенню рівня розкриття кримінальних правопорушень, попередження та здійснення превентивних заходів у протидії корупції та інших злочинних дій.

Література

1. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

2. Річна програма діяльності Територіального управління Державного бюро розслідувань м. Полтава на 2024 рік. Полтава, 2023. 17 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови; ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун. 2005. 1728 с.

4. Судові, правоохоронні, контрольно-наглядові та правозахисні органи України. Підручник. / МВС України, Харків.нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С.М. Гусарова; [Гусаров С.М., Салманова О.Ю., Комзюк А.Т. та ін.]. Харків, 2020. 512 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9887>

5. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / [В. В. Галуцько, В. І. Курило, С. О. Короед, О. Ю. Дрозд, І. В. Гиренко, О. М. Єщук, І. М. Риженко, А. А. Іванищук, Р. Д. Саунін, І. М. Ямкова]; за ред. проф. В. В. Галуцька. Херсон : Грінв Д.С., 2015. 272 с.

6. Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2022-2026 роки. Київ, 2022. 25 с.

7. Моїсєєв М.С. Адміністративно-правове регулювання діяльності Державного бюро розслідувань України. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2018. № 3. С. 138–141.

8. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 656 с.

9. Францевиц А. Загальні напрями взаємодії державного бюро розслідувань з органами державної влади. *Актуальні проблеми правознавства.* 3 (23). 2020. С. 108-114.

10. Законодавче забезпечення правоохоронної діяльності: навч. посібник / за заг. ред. В.В. Сокурєнка. Харків: Стильна тип., 2017. 1164 с.

Kazanчук I.D.

ADMINISTRATIVE AND LEGAL PRINCIPLES AND DIRECTIONS OF INTERACTION OF THE STATE BUREAU OF INVESTIGATIONS OF UKRAINE WITH OTHER STATE BODIES AND THE PUBLIC IN THE LAW ENFORCEMENT SPHERE UNDER MARTIAL LAW

The article examines the current state of administrative and legal regulation of interaction between the units of the State Bureau of Investigation of Ukraine and other public authorities and the public in the area of law enforcement function of the State. Based on the provisions of national legislation and the analysis of theoretical views, the author defines the concept of «interaction» and its types in the activities of the State Bureau of Investigation.

Taking into account of the State Bureau of Investigation of Ukraine powers and tasks, as well as the provisions of the Strategic Program of the State Bureau of Investigation for 2022-2026, the main areas of its interaction with other state bodies and public institutions are outlined. These types of interaction include: 1) exchange of operational information, its transfer to other state agencies within their competence; 2) conclusion of agreements (memorandums) on cooperation and exchange of information with individual state agencies; 3) information and analytical interaction; 4) cooperation in the field of prevention and counteraction to corruption, legalization (laundering) of proceeds from crime, strengthening of control over the use of the State Budget of Ukraine; 5) interaction to identify the facts of torture and ill-treatment of people; 6) organization of preventive measures to prevent criminal acts. The author analyzes the implementation of each of these forms of interaction of the State Bureau of Investigation of Ukraine.

The author concludes that it is necessary to enshrine at the legislative level the concept of forms, types and limits of interaction between the State Bureau of Investigation of Ukraine and other state authorities and the public in order to improve the State Bureau of Investigation activities in the law enforcement sphere.

Key words: *State Bureau of Investigation of Ukraine, legal regulation, interaction, forms, law enforcement, state bodies, organization, public.*